

Poznávanie našej minulosti cez archívne dedičstvo – výzvy, realizácia, perspektívy

Júlia Ragačová

Abstrakt: Archívne dedičstvo je integrálnou súčasťou kultúrneho dedičstva Slovenskej republiky. Túto definíciu prináša aj zákon o archívoch a registratúrach. Žiaľ, v praxi laická, ale v mnohých prípadoch i odborná verejnosť nepozná archívne dedičstvo ako také a nedokáže naplno využiť jeho potenciál pri svojich výskumoch ani vo vzdelávacích procesoch. Práve z týchto dôvodov sa príspevok zameria nielen na definíciu pojmu, obsahu, ale najmä na možnosti a formy využitia archívneho dedičstva v praxi na príklade Štátneho archívu v Trnave.

Kľúčové slová: archívy – archívne dedičstvo – prezentácia – Štátny archív v Trnave.

Exploration of our past through archival heritage - challenges, implementation, perspectives

Abstract: Archival heritage is an integral part of the cultural heritage of the Slovak Republic. This definition is also provided by the Act on Archives and Registries. Unfortunately, in practice the amateur public, but in many cases even the professional one, does not know the archival heritage as such and is unable to make an efficient use of its potential in research or educational processes. For these reasons, the paper will focus not only on the definition of the term, the content, but especially on the possibilities and forms of using archival heritage in practice on the example of the State Archive in Trnava.

Key words: archives – archival heritage – presentation – State Archive in Trnava.

Archívne dedičstvo je integrálnou súčasťou kultúrneho dedičstva Slovenskej republiky. Túto definíciu prináša aj zákon o archívoch a registratúrach.¹ Žiaľ, v praxi laická, ale v mnohých prípadoch i odborná verejnosť, nepozná archívne dedičstvo ako také a nedokáže naplno využiť jeho potenciál pri svojich výskumoch ani vo vzdelávacích procesoch. Práve z týchto dôvodov sa príspevok zameriava nielen na definíciu pojmu, obsahu, ale najmä na možnosti a formy využitia archívneho dedičstva v praxi na príklade Štátneho archívu v Trnave.

Archívne dedičstvo je súbor archívnych dokumentov, archívnych fondov a archívnych zbierok, okrem cudzích archívnych dokumentov, zapísaných v Evidencii archívneho dedičstva Slovenskej republiky. Archívne dedičstvo je súčasťou kultúrneho dedičstva Slovenskej republiky. Štát je povinný zabezpečiť zachovanie archívneho dedičstva a každý je povinný mu pri tom poskytnúť súčinnosť.² Toľko definícia pojmu archívne dedičstvo Slovenskej republiky, ktorú prináša zákon č. 395/2002 Z. z. o archívoch a registratúrach a o doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. V praxi pojem archívne dedičstvo SR pozná len úzky okruh ľudí, zväčša archivárov, obsahu pojmu už rozumie málokto, podobne ako pojmu archív.

Cieľom nášho príspevku nie je teoreticky rozoberať obsah pojmu archívne dedičstvo, resp. archív, skôr poukázať na jeho využívanie v praxi pri kultúrno-osvetovej činnosti. A to konkrétne na činnosti Štátneho archívu v Trnave, ktorý podobne ako zvyšných sedem štátnych archívov s regionálnou územnou pôsobnosťou patriacich do rezortu ministerstva vnútra okrem systematickej starostlivosti o uložené archívne dokumenty vykonáva aj predarchívnu starostlivosť u súčasných pôvodcov registratúr, zabezpečuje odborné spracovanie a sprístupňovanie archívnych fondov a zbierok a umožňuje ich využívanie pre potreby úradných konaní, pre študijné účely i pre účely publikačné a výstavné. Uchováva a spravuje 1206 archívnych fondov a zbierok v rozsahu vyše šiestich bežných kilometrov (6090 bm) uložených archívnych dokumentov.³ Sú to dokumenty pochádzajúce z činnosti úradov miestnej štátnej správy a obecnej samosprávy, orgánov justície, miestnych podnikov, družstevných organizácií, politických strán a spoločenských organizácií, dokumenty z oblasti kultúry a školstva, zdravotníctva a sociálnej starostlivosti, náboženských organizácií, písomnosti cechov, spolkov a záujmových organizácií, osobné fondy a zbierky, ktoré sa viažu na územie terajších okresov Hlohovec, Piešťany a Trnava. Všetky tieto činnosti vyplývajú archívu ako jednému z orgánov štátnej správy. Avšak my, archivári, sa necítíme byť len úradníkmi, ale svoje pole pôsobnosti vidíme aj v oblasti kultúry, osvetu a vedy. Intenzita publikačnej a kultúrno-osvetovej činnosti archívu vždy

1 Zákon č. 395/2002 Z. z. o archívoch a registratúrach a o doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

2 § 3 zákona č. 395/2002 Z. z. o archívoch a registratúrach a o doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

3 Údaje aktuálne k 30. novembru 2020.

závisí od konkrétneho prístupu vedenia archívu k tejto otázke. Kým za pôsobenia prof. Jozefa Šimončiča (do roku 1992) patril trnavský archív k najaktívnejším na Slovensku – podieľal sa napríklad na príprave vydania *Dejín Trnavy* v roku 1988,⁴ len prvý zväzok má úctyhodných 623 strán! (2. vydanie rozšírené vyšlo v roku 2010);⁵ zorganizoval 21 vlastivedných seminárov a 36 vedeckých konferencií; zostavil a vydal niekoľko zborníkov, usporiadal množstvo výstav, a tak by sme mohli pokračovať vo vymenúvaní, skrátka archív v tomto období bol integrálnou súčasťou života samotného mesta, jeho okolia a ľudí, ktorí tu žili. Po odchode prof. Jozefa Šimončiča z postu riaditeľa archívu v roku 1992 všetky spomenuté aktivity zanikli. Pod vedením nastupujúcej PhDr. Anny Dunajskej sa archív uzavrel pred širokou verejnosťou. Nové vedenie kladlo dôraz najmä na dôsledné vybavovanie správnej agendy a prezentovanie archívu ako dokonalého úradu.

K zmene opäť došlo po odchode PhDr. Anny Dunajskej do dôchodku a nástupu nového vedenia archívu od 1. novembra 2015.⁶ Zmenilo sa aj postavenie trnavského archívu – z okresnej úrovne bol povýšený medzi osem archívov s regionálnou územnou pôsobnosťou na Slovensku a pribudlo mu pracovisko v Skalici. Trnavský archív začal písať novú kapitolu vo svojej histórii.⁷ V roku 2016 sa po prvý raz pripojil k oslavám medzinárodného dňa archívov a pri tejto príležitosti zorganizoval Deň otvorených dverí.⁸ Od roku 2016 tak robí každoročne.⁹

4 ŠIMONČIČ, Jozef – WATZKA, Jozef (eds.): *Dejiny Trnavy*. Bratislava: Obzor, 1988. 504 s.

5 ŠIMONČIČ, Jozef (ed.): *Dejiny Trnavy I*. Mesto Trnava, 2010. 624 s.

6 Vo funkcii riaditeľky od 1. novembra 2015 pôsobí PhDr. Júlia Ragačová.

7 Od 1. novembra 2015 je účinná novela zákona č. 395/2002 Z. z. o archívoch a registratúrach. Novela priniesla v nadväznosti na územno-správne členenie SR úpravu sústavy archívov zriaďovaných Ministerstvom vnútra SR s cieľom zefektívnenia riadenia štátnej správy na tomto úseku z úrovne ministerstva. Ministerstvo vnútra SR je od 1. novembra 2015 zriaďovateľom jedného štátneho ústredného archívu, ktorým je Slovenský národný archív, a ôsmich štátnych archívov s regionálnou územnou pôsobnosťou a ich špecializovaných pracovísk a pracovísk. Jedným z ôsmich štátnych archívov s regionálnou územnou pôsobnosťou je Štátny archív v Trnave. Územná pôsobnosť štátnych archívov zriaďovaných ministerstvom vnútra je uvedená v prílohe č. 1 novely zákona č. 395/2002 Z. z. o archívoch a registratúrach (zákon č. 266/2015 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 395/2002 Z. z. o archívoch a registratúrach a o doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa mení zákon č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov).

8 K pomerne málo známym sviatkom, ktoré si verejnosť každoročne pripomína, patrí Medzinárodný deň archívov. V kalendári mu patrí 9. jún. Tento dátum stanovila Medzinárodná rada archívov (International Council on Archives (ICA)) zámerne. V ten samý deň v roku 1948 boli v Paríži položené základy tejto celosvetovej inštitúcie združujúcej archívy. V roku 2007 valné zhromaždenie ICA schválilo iniciatívu osláv Medzinárodného dňa archívov. Po prvýkrát sa v medzinárodnom meradle slávil tento deň v roku 2008. Slovenské archívy sa k iniciatíve ICA pripojili v roku 2009. A práve najčastejšie v tento júnový deň otvárajú archívy svoje brány širokej verejnosti s cieľom prezentovať a propagovať archívne bohatstvo Slovenska počas Dňa otvorených dverí. Pri tejto príležitosti archívy sprístupňujú inak nedostupné depoty, kde sú uložené archívne dokumenty, vystavujú vzácné originály dokumentov. Nechýbajú ani tvorivé dielne pre malých i veľkých, kde návštevník môže naživo spoznať prácu archívára. Každoročne narastá počet zapojených archívnych inštitúcií. V roku 2016 sa k oslave Medzinárodného dňa archívov po dlhšej odmlke pripojil aj Štátny archív v Trnave.

Obr. 1-4: Deň otvorených dverí v Štátnom archíve v Trnave. Zdroj: archív autorky.

9 V roku 2016 sa v rámci Dňa otvorených dverí prezentovali tie najvzácnejšie a najzaujímavejšie originály rôznych typov archívnych dokumentov, ktoré štátny archív v súčasnosti spravuje pod názvom *Z pokladov archívu*. V roku 2017 sme sa venovali gastronómii trnavského regiónu v minulosti pod názvom *Chute a vône minulosti*, čo bola ústredná téma Dňa otvorených dverí. Milovníci histórie a kultúry sa v archíve dozvedeli, čo všetko sa dá nájsť v archívnych dokumentoch ku gastronómii – ku kultúre stolovania, kuchárskemu umeniu, k príprave jedál, propagácii a reklame reštauračných zariadení, ale i k samotnému vínu, ktoré je neodmysliteľne späté s trnavským regiónom. Pripravené boli zaujímavé aktivity pre malých i veľkých vrátane ochutnávky dobových jedál na nádvorí archívu. Odznala prednáška Júlie Ragačovej *Zo života trnavských hostinských a kaviarníkov* a Romany Luchavovej *Trnavskí mäsiari v archívnych dokumentoch*. Deň otvorených dverí v roku 2018 sa niesol v znamení 780. výročia udelenia mestských výsad Trnave, ako aj v duchu ďalších osmičkových výročí, ktoré sme si pripomenuli v tomto roku (1848, 1918, 1948, 1968). Samozrejme, archív ich predstavil so vzťahom k samotnému mestu Trnava pod názvom *Trnava – osmičkový príbeh*. V roku 2019 pripravil archív v úzkej spolupráci s profesionálnymi a dobrovoľnými hasičmi, Mestom Trnava, Trnavským samosprávnym krajom a Rehoľou menších bratov – františkánov v Trnave pri príležitosti sviatku sv. Floriána a 150. výročia vzniku Dobrovoľného hasičského zboru v Trnave *Deň svätého Floriána*. Podujatie otvorila ďakovná svätá omša za všetkých hasičov v Kostole sv. Jakuba, pred omšou sa uskutočnil slávnostný sprievod hasičov v uniformách so zástavami – zástupcov z dobrovoľných hasičských zborov trnavského okresu, archív pripravil výstavu *Bohu na slávu, blížnemu na pomoc*, ktorá mapovala formovanie, vznik a fungovanie Dobrovoľného hasičského zboru v Trnave od 19. storočia až do súčasnosti a odbornú prednášku *Požiare v Trnave v 30. rokoch 20. storočia* (Veronika Pauková).

Počas Dňa otvorených dverí čakala na záujemcov komentovaná prehliadka budovy archívu – zrekonštruovaného historického meštianskeho domu na Štefánikovej ulici č. 7 v Trnave, prehliadka špecializovanej výstavy na zvolenú tému, napríklad *Z pokladov archívu*, ktorá návštevníkom predstavila najvýznamnejšie originály historických archívnych dokumentov, ktoré archív v súčasnosti uchováva.

Deti sa tešili z tvorivých dielní, kde si mohli vyskúšať rôzne typy písárskeho náčinia používaného v minulosti, zoznámili sa so spôsobmi pečatenia, pokúsili sa poskladať archívne puzzle, dozvedeli sa niečo o mestských erboch. Na nádvorí archívu bola vždy pripravená doplnujúca aktivita – napríklad ukážky lukostreľby, ochutnávka jedál zhotovených podľa dobových receptov uložených v archíve, športové aktivity, detská dráha železného hasiča, mohli si odskúšať zásahový odev hasičov alebo v roku 2019 obdivovať aj hasičskú striekačku na ručný pohon z roku 1868. Počas dvoch dní odznela vždy aj odborná prednáška – podľa stanovenej témy Dňa otvorených dverí – napríklad o trnavských mestských bránach v stredoveku alebo o požiaroch v Trnave v 30. rokoch 20. storočia. Účasť býva bohatá – za deň navštívi archív cca 300 ľudí – tak jednotlivcov, ako aj skupín – školských (základné, stredné školy), ale chodievajú aj univerzita tretieho veku. A čo je podstatné, ľudia sa k nám stále vracajú na ďalšie naše aktivity, ktoré pripravujeme. Spomeniem aspoň prednáškový cyklus *O trnave pod vežou*, ktorý pripravujeme v úzkej spolupráci s Mestom Trnava už štyri roky počas Dní európskeho kultúrneho dedičstva. Cyklus prednášok odкрýva laickej verejnosti menej známe, ale pozoruhodné udalosti a témy z histórie Trnavy. Aj napriek zložitej pandemickej situácii sme aj v roku 2020 pripravili pre Trnavčanov osem prednášok, ktoré sú výsledkom najnovších archívno-historických výskumov – napríklad o zlatníckych majstroch a ich produkcii v 16. storočí, o verejných domoch v Trnave od polovice 19. storočia do roku 1918, o kriminálnych prípadoch počas prvej ČSR, o menej známych šľachtických rodoch pôsobiacich v Trnave v 16. – 18. storočí.¹⁰

Neodmysliteľnou súčasťou kultúrneho leta Trnavy a Trnavčanov je vlastivedný cyklus pod názvom *Potulky Malým Rímom*, ktorý pripravuje radnica už niekoľko rokov. O nedeľné tematické prehliadky miest spätých s históriou mesta, inak často pre verejnosť nedostupných, je zo strany obyvateľov i návštevníkov Trnavy stále veľký záujem. Sú určené pre všetky vekové kategórie – pre malých i veľkých, ktorí radi objavujú stále niečo nové z histórie i súčasnosti mesta, v ktorom žijú. Pravidelne sa do nich zapája aj štátny archív, ktorý napríklad v tomto lete pripravil dve potulky – Po stopách lásky v Trnave I. a II., kde sme prezentovali obyvateľom Trnavy ro-

10 V roku 2020 v rámci prednáškového cyklu *O Trnave pod vežou* odzneli tieto prednášky: KOLLÁROVÁ, Barbora. *Štátny odborná škola pre ženské povolania v Trnave*; ROHÁČ, Juraj. *Ako Trnavčania na začiatku novoveku komunikovali – vzájomne i s okolitým svetom a čo sa dozvedeli*; RAGAČOVÁ, Júlia. *Hriešni ľudia slobodného kráľovského mesta trnavského*; RAGAČ, Radoslav. *Trnavskí zlatnícki majstri a ich produkcia v 16. storočí*; ANDERÁKOVÁ, Simona. *Tradičné povolanie čižmárov v Trnave v 17. – 19. storočí*; PONGRÁČ, Denis. *Menej známe šľachtické rody pôsobiace v Trnave v 16. – 18. storočí*; BOLEDOVIČOVÁ, Katarína. *Verejné tajomstvá verejných domov v Trnave*; ROHÁČ, Jakub. *Veľká vojna v živote trnavských gymnazistov*.

mantické, dramatické, možno trochu pikantné príbehy lásky z dávnej i nedávanej minulosti Trnave – všetko išlo o reálne príbehy konkrétnych ľudí žijúcich v Trnave, ktoré sa nám podarilo vyskladať pri polročnom archívnom výskume z dokumentov od raného novoveku až do 20. storočia. Išlo o unikátny projekt aj v rámci bývalého československého archívnictva, nájdené dokumenty sme prezentovali aj na výstave *Stopy lásky v archívnych dokumentoch*. Tento projekt mal zatiaľ najväčší ohlas u verejnosti aj v médiách po hasičskom projekte, ktorému sme sa venovali v rokoch 2019 – 2018. V rámci Dňa svätého Floriána pripravil Štátny archív v Trnave v spolupráci s Okresným riaditeľstvom HaZZ v Trnave pre deti a školskú mládež aj súťaž vo výtvarnom prejave na tému *Hasiči budúcnosti*, ktorá bola po skončení podujatia odbornou komisiou vyhodnotená v jednotlivých vekových kategóriách a oficiálne vyhlásenie výsledkov a odovzdanie cien víťazom sa uskutočnilo pod záštitou riaditeľa Okresného riaditeľstva HaZZ v Trnave plk. Mgr. Zoltána Takácsa 25. septembra 2019.

V rámci Dní európskeho kultúrneho dedičstva pripravil archív zaujímavé podujatie *Ad fontes vinorum – O víne pri víne*, rozprávanie o dokumentoch k vinárstvu v Trnave spojené s ochutnávkou vín z trnavského regiónu a podieľal sa na príprave Otváracieho koncertu Dní európskeho kultúrneho dedičstva 2020, na ktorom vystúpila slovenská vokálna skupina For You acapella.

Z tých netradičnejších projektov by sme radi spomenuli minuloročný projekt *Vďační za slobodu*. Pripomenutie si udalostí Novembra '89 v Trnave, kde náš archív v spolupráci s Mestom Trnava a občianskym združením Malý Berlín pripravil žánrovo síce odlišné, ale po obsahovej stránke veľmi zaujímavé a jedinečné podujatia, ktorými si Mesto Trnava so svojimi obyvateľmi pripomenulo udalosti Novembra '89.

Pripomenuli si ich aj koncertom gregoriánskeho chorálu k 30. výročiu Nežnej revolúcie v podaní vokálneho súboru *Schola minor*, ktorý sa špecializuje na interpretáciu stredovekého gregoriánskeho chorálu a polyfónie. Na koncerte zazneli kompozície z rôznych vrstiev gregoriánskeho chorálu a aj z fragmentov zo stredovekých notovaných kníh, ktoré sú v súčasnosti uložené v Štátnom archíve v Trnave. Každý účastník koncertu dostal na začiatku aj vytlačený propagačný materiál – skladačku, v ktorej bol vysvetlený v krátkosti gregoriánsky chorál a objasnené aj všetky skladby, ktoré sa interpretovali, teda aj tie, ktoré máme ako jeden z najvzácnejších kúskov uložené v archíve. Z troch podujatí venovaných 30. výročiu udalostí v Novembri '89 by som spomenula ešte moderovanú diskusiu *Nežná revolúcia. Vyhralo dobro nad zlom?*, na ktorej sme hľadali odpovede s pozvanými odborníkmi – aktérmi novembrových udalostí na otázky, do akej miery sa podarilo realizovať a naplniť myšlienky Nežnej revolúcie. Ako prebiehal November '89 v Trnave? Vyhralo v Novembri naozaj dobro nad zlom? Diskusia prilákala opäť iné spektrum záujemcov, predovšetkým z mladšej generácie, ktorá pozná Nežnú revolúciu len z rozprávania svojich rodičov a starých rodičov.

Obr. 5: Vernisáž výstavy Bohu na slávu, blížnemu na pomoc 30. novembra 2018, sladká kópia hasičskej prilby podľa zachovanej fotografie uloženej v trnavskom archíve. Zdroj: archív autorky.

Obr. 6: Vernisáž výstavy Stopy lásky v archívnych dokumentoch 14. februára 2020. Foto: Barbora Kollárová.

Obr. 7: vokálny súbor Schola Minor. Zdroj: archív autorky.

Obr. 8: PhDr. Júlia Ragačová, riaditeľka Štátneho archívu v Trnave a plk. Mgr. Zoltán Takács, riaditeľ OR HaZZ Trnava oceňujú víťazov súťaže v kreslení na tému Hasiči budúcnosti na ZŠ Spartakovská v Trnave 25. septembra 2019. Foto: Katarína Boledovičová.

Obr. 9: Jeden z ocenených súťaže v kreslení na tému Hasiči budúcnosti. Foto: Katarína Boledovičová.

Obr. 10: Deň svätého
Floriána v Trnave
3. mája 2019.
Zdroj: archív autorky.

Obr. 11: Ad fontes
vinorum.
O víne pri víne...
7. septembra 2020.
Zdroj: archív autorky.

Obr. 12: Otvárací kon-
cert DEKD 2020
v Trnave 4. septembra
2020.
Foto: Martin Hesko.

Komorné podujatia tvoria osobitnú časť podujatí organizovaných Štátnym archívom v Trnave. Od roku 2016, keď archív zorganizoval prvé takéto podujatie, sa tešia veľkému záujmu verejnosti. V minulom roku sa nám podarilo zorganizovať až štyri takéto podujatia – *Putovanie Panny Márie Trnavskej, Jantárové oči – beseda o vlkoch s vlkom; Trnavský Špitál sv. Kríža a Kostol sv. Heleny – z minulosti stredovekých špitálov, Juraj Haulík – arcibiskup, štátnik, vzdelanec*, čo bolo podujatie venované 150. výročiu úmrtia významnej osobnosti našich, ale aj chorvátskych dejín Jurajovi Haulikovi. Naše pozvanie prijal a osobne sa na ňom zúčastnil aj veľvyslanec Chorvátskej republiky na Slovensku, jeho excelencia pán Aleksandar Heina. Skoro všetky komorné podujatia organizujeme v spolupráci s Rehoľou menších bratov – františkánov, v ich útulnom a históriou dýchajúcom refektári. Bratia františkáni sú priaznivo naklonení prezentácii archívneho dedičstva i celkovo kultúrneho dedičstva. V roku 2020 po prvej vlne pandémie – „korona odlmke“ – sme v spolupráci s Rehoľou menších bratov – františkánov v Trnave a Ústavom pamäti národa zorganizovali podujatie *Františkánske dvere dokorán – Spomienka na 70. výročie „Akcie K“*, ktoré sa uskutočnilo 20. júna 2020 vo Františkánskom kláštore v Trnave. Cieľom podujatia bolo pripomenutie si 70. výročia, ktoré uplynulo od násilnej likvidácie mužských rehoľných rádov v komunistickom Československu v roku 1950.¹¹ Podujatie sa skladalo zo spomienkovej časti – odborných prednášok *Františkáni po „akcii K“* (p. Cyril OFM) – o živote a pôsobení františkánov po „Akcii K“ počas totality a *Likvidácia františkánskeho kláštora v Hlohovci v roku 1950* (PhDr. Júlia Ragačová, Štátny archív v Trnave). Záujemcovia si následne mohli pozrieť dokumentárny film *Tiene barbarskej noci* z dielne ÚPN, výstavu *Františkáni vo svetle archívnych dokumentov*, ktorá predstavila históriu františkánskych kláštorov v Trnave a v Hlohovci. Mohli absolvovať aj komentovanú prehliadku Kostola sv. Jakuba a výstup na vežu s výhľadom na mesto. Spomienkové podujatie večer zavŕšilo hudobné vystúpenie – benefičný koncert Simy Martausovej vo františkánskom kostole.

Trošku netradične z týchto komorných podujatí a prvé v spolupráci s Knižnicou Juraja Fándlyho v Trnave, pri príprave ktorého archivári preukázali, že naozaj z archívnych dokumentov sa dá pripraviť akákoľvek téma, bolo napríklad rozprávanie o vlkoch – beseda o vlkoch s vlkom pod názvom *Jantárové oči*.

Do Trnavy prijal pozvanie publicista, dobrodruh, cestovateľ a popularizátor prírody Jaroslav Monte Kvasnica, ktorý celý svoj život venoval záchrane vlkov. Zúčastnil sa niekoľkých horolezeckých a trekingových výprav na Kaukaz, Sibír, Kamčatku,

11 Tajná akcia Štátnej bezpečnosti s názvom „Akcia K (kláštory)“ sa uskutočnila v noci z 13. na 14. apríla 1950. Príslušníci národnej bezpečnosti, ľudových milícií a Štátnej bezpečnosti niekde aj za asistencie armády vnikli do mužských kláštorov v celom Československu a konkrétne na Slovensku internovali 881 rehoľníkov z jedenástich reholí. Po tejto prvej „Barbarskej noci“ nasledovalo rušenie ďalších kláštorov – „Akcia K2“. Týmito dvoma zásahmi bolo na Slovensku postihnutých 1180 rehoľníkov z 15 reholí žijúcich v 76 kláštoroch. Po týchto dvoch akciách boli rehoľníci na Slovensku sústredení do kláštorov v Močenku, Hronskom Beňadiku, Podolínci, Kostolnej a v Báci. Po uskutočnení „Akcii K“ sa pozornosť režimu obrátila na ženské rehole. V auguste 1950 prebehla „Akcia R“ (rehoľníčky) zameraná na likvidáciu ženských reholí.

Pamír či do Karpát. Svoje cestovateľské zážitky a výsledky výskumov a pozorovaní správania vlkov zhrnul do niekoľkých publikácií, jednou z posledných bola aj kniha Jantárové oči, po ktorej sme podujatie aj pomenovali. Podujatie moderoval jeho dlhoročný kamarát a spoluúčastník výprav Ivan Matušek. Zaujímavé rozprávanie J. M. Kvasnicu o vlkoch v minulosti, o pretrvávajúcej nevráživosti ľudí k týmto nádherným zvieratám, o ich takmer vyhynutí v súčasnosti a nutnej ochrane dopĺňalo sem-tam zavýtie Taigy – 6-ročnej vlčice, jeho spolupútničky, ktorá prítomným svojím priateľským správaním dokázala, že vlci vôbec nie sú nebezpečné zvieratá, ale, naopak, veľmi plaché a ostražité. Vďaka tejto „dáme“, ale i hudobnému sprievodu v podaní Allana Mikuška a Henriho Nováka, prednášková sála v Knižnici Juraja Fándlyho praskala vo švíkoch. Vysoká účasť bola dôkazom dobre zvolenej témy i hostí.

Okrem týchto trošku netradičných podujatí pripravuje náš archív pre verejnosť klasické odborné konferencie – od roku 2019 začal s organizovaním pravidelného cyklu odborných konferencií zameraných na prezentáciu kultúrneho dedičstva celého Trnavského samosprávneho kraja, ktorým chceme prebudiť väčší záujem verejnosti o kultúrne dedičstvo ako také. Do organizovania podujatia sa budú zapájať pravidelne aj ďalšie kultúrne inštitúcie či občianske združenia z Trnavského samosprávneho kraja. Každý rok sa bude konať na inom mieste v rámci kraja, predstaví jeho zaujímavosti. Prvý ročník sa uskutočnil na Hlohovskom zámku 24. októbra 2019.¹² Zámok v Hlohovci sa za štyri roky podarilo premeniť z chátrajúcej ruiny na pamiatku hodnú návštev verejnosti zo širokého okolia. Zrekonštruované priestory zámku, ktoré využíva Vlastivedné múzeum v Hlohovci, vrátane pivníc, kaplnky či nádvoría si mohli pozrieť i účastníci odbornej konferencie.

Všetky tieto podujatia na prezentáciu archívneho dedičstva, z ktorých sme takto priblížili aspoň malú ukážku, sme pripravili vďaka spolupráci viacerých inštitúcií, organizácií i občianskych aktivistov z trnavského regiónu. Pretože len v spojení s ostatnými zložkami kultúrneho dedičstva sa nám podarí podať ucelený pohľad na našu históriu ukrytú nielen v pamiatkach, trojrozmerných predmetoch, ale aj v archívnych dokumentoch. Touto cestou pôjdeme aj naďalej, pretože odozva laickej i odbornej verejnosti nás presvedčila o jej správnosti.

12 Na konferencii odznali tieto odborné príspevky: URMINSKÝ, Jozef. *Rozkvet a úpadok Zámku Hlohovec v 20. storočí a jeho obnova v roku 2018*; RAGAČ, Radoslav. *Voderadský kaštieľ Zichyovcov na začiatku 18. storočia*; URMINSKÝ, Jozef. *Židovský cintorín v Hlohovci. Kultúrno-historický potenciál a možnosti súčasného i budúceho využitia národnej kultúrnej pamiatky*; ROHÁČ, Jakub. *Možné aj nemožné podoby pamiatok na archívnych plánoch*; LANČARIČ, Adrián. *Kostol Narodenia Panny Márie Kráľovnej anjelov v Dobrej Vode podľa kanonickej vizitácie z roku 1778*; FRIDRICHOVÁ, Darina. *Listiny Stibora zo Stiboric – významné archívne dedičstvo*; ZÁVODSKÝ, Karol. *Mudrochov mlyn, súčasnosť pre budúcnosť*; ČERVEŇOVÁ, Katarína. *Ako Trnava prišla o Hornú a Dolnú bránu*.

Obr. 13-16: Ukážky plagátov podujatí organizovaných štátnym archívom v Trnave.
Zdroj: Štátny archív v Trnave.

Od novembra 2015 do súčasnosti prešiel Štátny archív v Trnave dlhú cestu. Z dovtedy pred verejnosťou uzatvoreného archívu sa pretvoril na jednu z aktívnych kultúrnych inštitúcií Trnavy, ktorá sa snaží svojim obyvateľom priblížiť prijateľnou formou svoje archívne bohatstvo. Za štyri roky sa podarilo archívu nadviazať úspešnú spoluprácu s viacerými organizáciami a inštitúciami v rámci Trnavy, ale aj ďalšími pôsobiacimi v rámci Trnavského samosprávneho kraja, čoho výsledkom bolo niekoľko zaujímavých projektov, ktoré sa pretavili do viacerých podujatí. Špeciálne rok 2019 bol naozaj bohatý na počet aj na rôznorodosť projektov. Dúfam, že som vás o tom v predchádzajúcich riadkoch presvedčila. Všetky uvedené aktivity by sa nedali uskutočniť, keby nebolo prvotného nadšenia a chuť niečo zorganizovať a odprezentovať verejnosti odbornú prácu archivárov. Preto na záver ďakujem svojim kolegyniam a kolegom, vďaka ktorým sa podarilo to prvotné nadšenie a nápad dotiahnuť vždy do úspešného konca. Zároveň ďakujem všetkým našim priateľom, známym a priaznivcom, ktorí nám pri príprave podujatí nezištne pomohli.

PhDr. Júlia Ragačová
Štátny archív v Trnave
Štefánikova 7, 917 38 Trnava
julia.ragacova@minv.sk